

מבט על, גיליון 965, 17 באוגוסט 2017

המשברים של אירופה הם ההזדמנות של תעשיית הנשק הישראלית

עילי רטיג ויותם רוזנר

בשנים האחרונות גבר הביקוש האירופי לאמצעי לחימה מסוגים שונים בשל אתגרים ביטחוניים משמעותיים שהתפתחו ביבשת. מגמה זאת הביאה גם לעלייה ניכרת בייצוא הביטחוני של ישראל למדינות אירופה, והיא אף צפויה להתגבר עוד בשנים הקרובות, בייחוד למדינות במזרח היבשת. התפתחות זו מחייבת את ישראל להתנהלות זהירה, בין היתר על-מנת להימנע מעימות דיפלומטי ישיר עם רוסיה, שהיא הגורם העיקרי להתחמשות האירופית.

בשנת 2015 נעשתה אירופה ליעד השני בהיקפו לייצוא נשק ישראלי, אז הוכפל היקף העסקאות הביטחוניות האירופאיות עם ישראל מ-724 מיליון דולר בשנת 2014 ל-1.6 מיליארד דולר ב-2015. מגמה זאת נמשכה גם בשנת 2016, כשהיקף עסקאות היצוא מול מדינות אירופה הגיע ל-1.8 מיליארד דולר - הרבה מעל מדינות צפון אמריקה (1.265 מיליארד דולר), אמריקה הלטינית (550 מיליון דולר) ואפריקה (275 מיליון דולר), אם כי עדיין פחות מהיקף הייצוא הביטחוני למדינות אסיה (2.6 מיליארד דולר).

הגידול ברכישת נשק ישראלי הוא חלק מעלייה כללית בתקציבי הביטחון של מדינות אירופה, שבשנים 2015-2016 צמחו ב-3 אחוזים בממוצע. בעיות הטרור ושטף הפליטים לאירופה היו בין הגורמים שתורמו להגדלת הייצוא הביטחוני הישראלי למדינות ביבשת בשנים אלה. ישראל סיפקה למדינות שונות מענים טכנולוגיים לטיפול בהסתננויות, לחימה בטרור, וכן להגנת סייבר, שהופכת לאמצעי משמעותי יותר ויותר בארסנל ההיצע של חברות ישראליות. הרכיבים המשמעותיים בהסכמי היצוא הביטחוני ב-2016 היו השבחת מטוסים ומערכות אוויריות (20 אחוזים), תצפית ואופטיקה (18 אחוזים), טילים ומערכות הגנה אווירית (15 אחוזים), תחמושת ועמדות נשק (13 אחוזים), מכ"מים (12 אחוזים), מערכות מודיעין, מידע וסייבר (8 אחוזים) ומל"טים (7 אחוזים).

השינוי הגדול התרחש בעיקר במערב אירופה, שם מדינות הופכות מספקות של נשק ליבואניות מרכזיות בעצמן. מגמה זאת מתרחשת בגרמניה, עקב התקררות היחסים עם מי שהיו שתי ספקיות הביטחון החשובות ביותר של היבשת האירופית לאורך המאה ה-20 - בריטניה וארצות הברית. הברקזיט, וכן ספקות ביחס לאמינות הערבויות הביטחוניות האמריקאיות למדינות החברות בנאט"ו, עקב אמירותיו של הנשיא דונלד טראמפ כי על החברות בארגון להגדיל את תקציבי הוצאות הביטחון שלהן לשני אחוזים מהתמ"ג, היו ברקע הכרזתה של קנצלרית גרמניה, אנגלה מרקל, כי על אירופה "לדאוג כעת לעצמה". בהתאם לכך מתנהל דיון בגרמניה על הגדלת העצמאות הצבאית של האיחוד האירופי - מדיניות אותה מובילה שרת ההגנה אורסולה פון דר

ליין. יתר על כן, בחודשים האחרונים נשמעו בעיתונות הגרמנית ובפרלמנט קריאות לממשלת גרמניה לפתח יכולת גרעינית במטרה להרתיע את רוסיה.

מבין חברות האיחוד האירופי, רק בריטניה, פולין, יוון ואסטוניה עומדות ביעד שאותו הציב הנשיא טראמפ. גרמניה מצדה הודיעה רשמית ב- 2016 כי ברצונה להגיע ליעד של תוספת שני האחוזים מהתמ"ג לתקציב הביטחון. במקביל, גרמניה וצרפת הכריזו באחרונה על הגברת שיתוף הפעולה הביטחוני ביניהן, הכולל גם פיתוח משותף של מסוקי תקיפה מסוג Airbus Tiger וטילי אוויר קרקע, וכן כוונה לרכישה משותפת של טנקים וארטילריה. בנוסף, בשנה האחרונה הן בחנו אפשרות לשתף פעולה בפיתוח מטוס קרב חדש, שיחליף את הצורך לרכוש מטוסי F-35 אמריקאים. התפתחויות אלה משאירות מקום גם לישראל להגביר את הייצוא ביטחוני למדינות מפתח אלו, בין היתר דרך שיתוף הפעולה שהיא מקיימת כבר עתה עימן בתחום פיתוח המל"טים, הטילים והחלל.

גם במזרח אירופה ניכר גידול משמעותי בהוצאות הביטחוניות על רקע החשש מתוקפנות רוסית. המשבר באוקראינה ב-2014 והתגובה הרופסת של ארצות הברית והאיחוד האירופי לאירועים הדליקו נורות אזהרה בקרב חלק ממדינות מזרח אירופה והביאו אותן להבנה שעליהן לקחת אחריות על ביטחון. לכך התווספה עליית מפלגות הימין הלאומניות בפולין ובהונגריה, שביטאה רצון להתנתק מהתלות באיחוד האירופי ולהעצים את תחושת הגאווה הלאומית, בין היתר באמצעות בניית כוח צבאי. מכאן הצפי לגידול ברכש הצבאי של מדינות מזרח אירופה לשנים הקרובות, הן של נשק כבד (מטוסים, משוריינים, טילים) והן של אמצעי הגנה מתקופות סייבר, המתגלות כנשק מועדף על רוסיה. באחרונה הוכרז על שיתוף פעולה ביטחוני ומודיעיני בין אסטוניה לבין פינלנד, הגובלות שתייהן ברוסיה. התוקפנות הרוסית נמצאת גם ברקע שיתוף הפעולה הביטחוני בין המדינות הבלטיות - אסטוניה, לטביה וליטא.

תהליכי חימוש רחבי היקף מתרחשים עתה בפולין, רומניה, אסטוניה, פינלנד והונגריה, וישראל נהנית מכך. פולין כבר השקיעה למעלה מ-14 מיליארד דולר על הוצאות צבאיות בשנים האחרונות, במטרה ברורה להתחמש מול רוסיה. במסגרת זאת נחתמה עסקה בין ממשלת פולין לחברת אלביט, שלפיה אלביט צפויה לספק מערכות הגנה נגד רקטות וטילים קצרי טווח מסוג "קלע דוד" (שרביט קסמים), בעלות מוערכת של כמיליארד דולר. במקביל, ממשלת אורבן בהונגריה הודיעה בתחילת השנה שבכוונתה להכפיל את הוצאות הביטחון שלה עד שנת 2026. אפשר שישראל תיקח חלק בעסקאות, ייתכן שכהמשך ישיר לביקור הרשמי של ראש הממשלה בנימין נתניהו בבודפשט ביולי האחרון. גם ליטא שותפה למגמת ההצטיידות: רפאל מכרה לצבאה עמדות נשק מתקדמות בהיקף של מאה מיליון דולר.

האתגרים שבפני מדינות אירופה - הגירה, טרור וספקות שהתעוררו לגבי אמינות הערבויות האמריקאיות אל מול התוקפנות הרוסית - כולם מצביעים על כך שבשנים הקרובות ימשיכו מדינות אירופה במגמת ההצטיידות הביטחונית. על ישראל לנצל הזדמנות זו על מנת לחזק קשרים בילטרליים עם מדינות אירופה, בייחוד במזרח היבשת. פגישותיו של נתניהו עם מנהיגי מדינות מזרח אירופה ביולי האחרון עשויות להתחוו כבסיס להידוק הקשרים. יחד עם זאת, אם אמנם בכוונתה של ישראל להגביר את מעמדה כספקית נשק חיונית למדינות אירופה, עליה לנהל מדיניות זהירה של מתן אישורים לייצוא ביטחוני. המתוחות הגוברת בין מדינות מזרח אירופה

המתחמשות לבין רוסיה עלולה להקרין על יחסיה של ישראל עם מוסקבה, ולכך עלולות להיות השלכות ביטחוניות שליליות, בין היתר נוכח הנוכחות הרוסית המתמשכת בסוריה. באותה העת, מידה ראויה של דיסקרטיות נחוצה גם בסחר הביטחוני עם מדינות מערב אירופה, נוכח המעמד הציבורי הירוד של ישראל במדינות אלה.